

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.1

Т. З. Гарасимів

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та філософії права,
заступник директора з наукової та міжнародної діяльності
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
Garasumiv_@ukr.net

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ІДЕОЛОГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

© Гарасимів Т. З., 2019

Визначено роль громадських організацій у формуванні ідеології модернізації українського суспільства. Проаналізовано діяльність сучасних інститутів громадянського суспільства у контексті формування ідеології модернізації українського соціуму й встановлено основні тенденції. Інститути громадянського суспільства беруть активну участь у формуванні державного курсу, націленого на вирішення актуальних проблем українського соціуму. Цей процес реалізовується із залученням наукового потенціалу, який характеризується належним етичним й інтелектуально-професійним рівнем, динамічним створенням аналітичних центрів, ґрунтовним вивченням громадської думки та проведенням оперативних громадських слухань.

Аналізуючи безпосередній вплив інститутів громадянського суспільства на розвиток ідеології, зауважимо, що у ході модернізації визначальне значення їхньої діяльності у тому, що вони інтегрують численні, неоднозначні особистісні інтереси окремих індивідів, соціальних прошарків, зацікавлених груп у загальний інтерес громадянського суспільства. Отже, модернізація неевентуальна без синхронної політичної, правової та соціально-економічної стабілізації українського суспільства. Саме від вибору модусів, механізмів стабілізації залежить, якими пульсами Україна звершить модернізацію, витворить постіндустріальне суспільство.

Ключові слова: громадянське суспільство; інститути громадянського суспільства; громадські організації; традиціоналізм; ідеологія модернізації; національна правова система; Закон України “Про громадські об’єднання”.

Т. З. Гарасимів

РОЛЬ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ИДЕОЛОГИИ МОДЕРНИЗАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Определено роль общественных организаций в формировании идеологии модернизации украинского общества. Проанализировано деятельность современных институтов гражданского общества в контексте формирования идеологии модернизации украинского социума и определены следующие тенденции. Институты гражданского общества активно участвуют в формировании государственного курса, нацеленного на решение актуальных проблем украинского социума. Этот процесс реализуется путем привлечения научного потенциала, характеризуется определенным этическим и интеллектуально-профессиональным уровнем, динамичным созданием аналитических центров, основательным изучением общественного мнения и проведением оперативных общественных слушаний.

Анализируя непосредственное влияние институтов гражданского общества на развитие идеологии, необходимо заметить, что в процессе модернизации определяющее значение их деятельности заключается в том, что они интегрируют численность, неоднозначность личностных интересов отдельных индивидов, социальных слоев, заинтересованных групп в общий интерес гражданского суспільства. Итак, модернизация неэвентуальна без синхронной политической, правовой и социально-экономической стабилизации украинского общества. Именно от выбора модусов, механизмов стабилизации зависит, какими пульсами Украины совершит модернизацию, создаст постиндустриальное общество.

Ключевые слова: гражданское общество; институты гражданского общества; общественные организации; традиционализм; идеология модернизации; национальная правовая система; Закон Украины “Об общественных объединениях”.

T. Z. Harasymiv

Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory and Philosophy of Law
Sc. D., Prof

THE ROLE OF PUBLIC ORGANIZATIONS IN THE FORMATION OF THE IDEOLOGY OF MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN SOCIETY

The article defines the role of public organizations in shaping the ideology of modernization of Ukrainian society. Analyzing the activity of modern civil society institutions in the context of forming the ideology of modernization of the Ukrainian society, we have identified the following trends. Civil society institutions are actively involved in the formation of a state course aimed at solving current problems of the Ukrainian society. This process is realized through the attraction of scientific potential, which is characterized by proper ethical and intellectual-professional level, the dynamic creation of think tanks, thorough study of public opinion and holding prompt public hearings. Analyzing the direct influence of civil society institutions on the development of ideology, it should be noted that in the process of modernization, the decisive importance of their activities is that they integrate the number, ambiguity of personal interests of individual individuals, social strata, interest groups in the general interest of society. not possible without synchronous political, legal and socio-economic stabilization of Ukrainian society. It is from the choice of modes and mechanisms of stabilization that the pulse of Ukraine will modernize, create a post-industrial society.

Key words: civil society; civil society institutions; NGOs; traditionalism; ideology of modernization; national legal system; Law of Ukraine “On Public Associations”.

Постановка проблеми. Громадянське суспільство – це система суспільних інститутів, що діють незалежно, самостійно, без державного втручання, себто це “третій сектор” дійсності паралельно із державою та бізнесом. Конститутивним завданням недержавних інституцій є забезпечення оптимальних умов для максимальної реалізації потреб й інтересів як окремого індивіда, так і усього соціуму.

Інститути громадянського суспільства формуються поступово, і як цілісний механізм постають на певному етапі історичного розвитку. Визначальними передумовами формування громадянського суспільства є: людина, яка володіє фундаментальними громадянськими правами і свободами; існування вільних, незалежних від прямого державного втручання “зон”, необхідних для формування та розвитку інститутів громадянського суспільства; свобода інституалізації, формалізована законність, публічність, наявність у соціумі бажання взаємоповаги, толерантності, злагоди, які повинні виступати базисом мотивації поведінки кожної людини та суспільства загалом.

Процес формування інститутів громадянського суспільства сьогодні в Україні відбувається у площині модернізації, себто комплексу політичних, правових, соціальних, економічних, культурних, інтелектуальних трансформацій. Основними чинниками становлення громадських організацій в контексті модернізації є значне розширення індустріальних технологій, які ґрунтуються на використанні капіталу й наукового знання, інтенсивний розвиток ринкових відносин, зростання майнової диференціації, поділ діяльності на політичну, суспільну та виробничу, себто послаблення традиційних типів соціальності та розвиток нових цілераціональних зв'язків, основаних на ринкових або професійних критеріях. У культурній сфері – секуляризація громадянської свідомості, інтернаціоналізація системи освіти, вестернізація ціннісних орієнтацій та духовних систем, глобалізація національної культури, плюралізація ідеологічних течій, свобода засобів масової інформації. Визначальну роль у становленні громадських організацій відіграє модернізація національної правової системи в інституційному, нормативному, ідеологічному, функціональному та інфраструктурному напрямах.

Аналіз дослідження проблеми. Актуальність цієї проблематики чітко простежується у численних наукових розвідках як зарубіжних, так і українських учених. Серед зарубіжних дослідників, які доволі ґрунтовно розвинули теорію громадянського суспільства, необхідно відзначити: Дж. Александера, Е. Арато, Е. Геллнера, Р. Дарендорда, Д. Когена, Дж. Кіна, Й. Маруда, К. Поппера, Н. Розенблюма, Дж. Сороса, Ч. Тейлора, Р. Фоссаєра, Е. Шилза, І. Шапіро, Ф. Шміттєра та ін.

У вітчизняній науці громадянське суспільство досліджували вчені: В. Барков, В. Безверхий, В. Безродна, О. Волкова, Т. Дашо, В. Ковальчук, А. Карась, А. Колодій, Ф. Кирилюк, І. Кресіна, І. Софінська, М. Обушний, Н. Оніщенко, І. Пасько, Ю. Павленко, Ф. Рудич, С. Рябов, М. Рябчук, В. Селіванов, О. Скрипнюк, Ю. Шемшученко, П. Шляхтун, Г. Щедрова та ін. Принципово вагомим є те, що праці вітчизняних дослідників визначаються прагненням пов'язати напрям теоретичного пошуку зі специфікою сучасних реалій українського соціуму.

Такі дослідники, як О. Білий, В. Богданов, В. Горбатенко, В. Глушков, В. Кремень, Л. Кормич, О. Лановенко, М. Михальченко, С. Наумкіна, В. Полохало, В. Ткаченко, Л. Шкляр, проблематику громадянського суспільства розглядали, вивчаючи посткомуністичні трансформації в Україні. Становлення та функціонування певних інститутів громадянського суспільства в Україні – громадських організацій, політичних партій, профспілок, підприємницьких союзів, релігійних інституцій, благодійницьких товариств, недержавних суспільних об'єднань, місцевого самоврядування – аналізували у своїх наукових розвідках М. Баймуратов, А. Білоус, О. Дергачов, О. Літвіна, В. Піддубна, М. Розумний, А. Сіленко, М. Томенко, В. Фучеджі, В. Чепурнов та ін.

Мета статті – на основі ґрунтовного аналізу значної джерельної бази та історіографічного огляду визначити особливості становлення громадських організацій в Україні у контексті модернізації.

Виклад основного матеріалу. В площині складних та суперечливих трансформаційних процесів українського соціуму простежуємо дві основні тенденції: традиціоналізм й модернізм, які визначають особливі “пасажі” можливостей для розвою громадянського суспільства [1, с. 484].

Основами традиціоналістської тенденції є особливості історичного розвитку та соціокультурні фактори, що виявляються через масові стереотипи мислення, внаслідок яких у соціумі інституціоналізуються структури й механізми, які визначають доіндустріальні форми соціальних відносин. Сутнісними атестаціями означеної тенденції є єдність таких компонентів, як низька мобільність соціуму, закритість політичної та соціальної стратифікації, механічна перцепція сучасних цінностей і норм (політичних, правових, духовних, культурних) за фактичного домінування традиціоналізму (у політиці, праві, культурі), схильність індивідів до неформалізованих методів громадянської активності, а також схильність державних органів до політики патримоніально-адміністративного типу тощо.

Крім традиціоналізму, простежується й тенденція модернізму. Комплекс зумовлених нею метаморфоз певною мірою сприяє формуванню інститутів громадянського суспільства, що вимагає вирішення завдань суспільної модернізації, головні характеристики якої – засвоєння масовою свідомістю засад демократії, ідеологічний плюралізм, створення диференційованої суспільної структури із гнучкою спеціалізацією ролей та інститутів; розвиток національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів; розширення сфери громадянської активності, постійне залучення у політичне життя соціальних спільнот й груп інтересів; заміна традиційних еліт модернізаторськими та їх легітимізація; поява й динамічне зростання раціональної бюрократії тощо.

Безумовно, оперативність будь-якого суспільного процесу, дій залежить від певної ідеологічної основи. Влада, суспільство загалом нині постають перед нагальністю пошуку парадигми, яка передбачає ідеологію та стратегію правового, політичного та економічного розвитку. Актуалізується вироблення певної концептуальної системи, яка повинна закладатися не лише в основу політичного курсу, але й бути сприйнята, передусім, соціумом, що унеможливить контроверзи процесу державотворення.

Важливим напрямом дій сучасної української еліти є вироблення своєї ідеології модернізації, опрацювання такої доктрини, за сприяння якої зможе сформуватися ідейний взаємозв'язок “низів” і “верхів”, що стане активізатором суспільної волі, джерелом суспільного порозуміння, основою утвердження суспільних цінностей, зумовить певну “революцію свідомості”. Ідеологія модернізації повинна бути конструктивною, раціональною, прагматичною та інтегративною, спиратися на здобутки світової суспільної думки, культурні й духовні традиції, передусім – національні, разом з тим забезпечувати зміни минулих ідеологічних парадигм [2, с. 77].

У сучасній науці ідеологію тлумачать як систему духовних, правових, філософських й політичних уявлень, ідей, поглядів, у яких усвідомлюється та оцінюється ставлення соціуму до дійсності. Мета ідеології – пояснювати, у який спосіб певні явища стали такими, якими вони є; окреслювати напрями розвитку цих явищ (скерування до дії) тощо [2, с. 78]. Більшість вчених розглядають ідеологію як систему концептуально організованих уявлень, ідей, поглядів на суспільне життя, що відображає світогляд, ідеали, інтереси, умонастрої індивідів, соціальних класів, спільнот, громадських рухів, політичних партій, націй, соціуму та інших суб'єктів суспільного буття [3, с. 226].

Ідеологія виконує мотиваційну, мобілізаційну, когнітивну та нормативну функції, які дають змогу суб'єктові окреслювати зразки і норми соціальної поведінки, систему ціннісних орієнтацій. Ідеологія консолідує соціум, допомагає формуванню самосвідомості й свідомості, визначає систему ціннісних орієнтацій, є основою громадянської активності індивіда. Метою ж її є забезпечення існування та функціонування суспільства, системи суспільних відносин та громадянських інститутів.

Сучасний розвиток України амбівалентний – водночас модернізаторський та антимодернізаторський. Перша тенденція проявляється в активній громадянській позиції індивідів й соціальних груп, зниженні впливу традиційної політичної еліти, послабленні її легітимності. Рівень довіри українського населення як до державних, так і до недержавних інституцій загалом гранично низький. Безумовно, рівень довіри соціуму до інститутів громадянського суспільства значно вищий, ніж до державних органів й установ, позаяк інститути громадянського суспільства є недержавними, а відтак протиставляються державній владі, яка вкрай рідко має авторитет у суспільстві [4, с. 38].

Друга тенденція полягає у специфічній формі реалізації модернізації, що виражається в авторитарних методах діяльності та менталітеті правлячої еліти, яка передбачає лише вузьке – згори вниз – спрямування команд за закритого характеру прийняття певних рішень. Відтак, політичний режим в Україні являє собою різновид гібридизації – поєднання демократичних інститутів, норм, цінностей із повновладними, тому динаміка трансформаційних процесів незначна. На переконання дослідника М. Ходаківського, специфіка цієї тенденції полягає в залишках “старого радянського світогляду; патерналізмі; націонал-романтичній ідеї; регіональному партикуляризмі; особистісному інтересі, кожен з яких має власні культурно-світоглядні орієнтації, установки, переконання та моделі поведінки” [6, с. 41]. Тому саме на цю специфіку необхідно особливо зважати під час вироблення ідеології модернізації, окреслення методів й шляхів консолідації соціуму.

Зауважимо, що більшість українських громадян асоціює демократичні цінності не лише зі свободами та правами людини, але й із підвищенням матеріального добробуту. Як показує соціологічний аналіз, серед визначальних ознак демократичної суспільної системи важливе місце посідають соціально-економічні аспекти. Значна частина українського соціуму переконана, що демократія визначається гарантуванням основних матеріальних благ, покращенням економічних умов [2, с. 80].

Специфіка України та окремих пострадянських держав у тому, що незадоволення та недовіра соціуму до діяльності нинішніх демократичних інститутів зумовлена фактом розчарування у самій демократії. Неефективність діяльності значної низки сучасних громадянських інститутів дискредитує самі ідеї демократії, спричиняє непевність, сумніви щодо доцільності їх втілення в українському суспільстві. Загалом невдоволення соціально-економічною та політичною реальністю породжує не лише громадянську пасивність у розвитку демократичної правової держави, але й певні прояви форм антидемократичного радикалізму [4, с. 36].

Безумовно, модернізація фактично ніколи не визначається стабілізацією діючих суспільних інститутів. Зокрема, українська модернізація нині нашоується на низку перешкод політичного клієнтелізму та патерналізму на шляху не лише підвищення рівня політичної участі, але, передусім, розвитку системи в ширшому значенні – її соціально-історичному вимірі. Слабка інфраструктура громадянського суспільства та брак потенцій для самовираження певних суспільних груп компенсуються появою багатьох елітних груп. Відтак, замість розвиненого суспільного плюралізму швидкими темпами формується елітний корпоративізм.

Мета інститутів громадянського суспільства визначається, передусім, здійсненням представництва інтересів й запитів усіх верст населення. В умовах громадянського суспільства, наявності значного масиву інформації та її мобільності інтереси індивідів часто проявляються у розбіжних площинах.

Закономірність розвитку різних інститутів громадянського суспільства визначається перетворенням певних інтересів на альтернативні, відповідно обґрунтовані, та їх оптимальною реалізацією. Вони покликані створювати компромісні політичні рішення, формувати активну громадську позицію, значущість якої в умовах розвою громадянського суспільства динамічно зростає. Інститути громадянського суспільства й суспільні доктрини взаємопроникають і зливаються тією мірою і в тому сенсі, що й ті, і ті бажають консолідувати соціум, об'єкти та події під певним поняттям спільного інтересу чи спільного добра [7, с. 20].

Скеровуючи громадянську ініціативу в певному напрямі, інститути громадянського суспільства здійснюють контроль над державою, формують у соціумі позитивне ставлення до діючого державного механізму, політичного режиму, елімінуючи тим самим потенційні конфлікти.

Інститути громадянського суспільства покликані гарантувати зворотний зв'язок між державою та соціумом, забезпечувати контроль за діяльністю державних органів, консультувати щодо вирішення кризових ситуацій, пропонувати їм свої програми щодо розв'язання проблемних питань. Вагому роль у цьому відіграють засоби масової інформації, створені політичними партіями та громадськими організаціями (або за їх участю).

Громадські організації, як ми уже зауважували, є конститутивною складовою громадянського суспільства. Згідно із Законом “Про громадські об'єднання” громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якої є фізичні особи. Натомість громадський союз – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права і фізичні особи [8]. Себто Закон “Про громадські об'єднання” диференціює їх саме за організаційно-правовою формою та визначає відмінності щодо правового статусу обох форматів.

Нині існують різні підходи у зарубіжній та вітчизняній науці порівняльного правознавства щодо класифікації громадських об'єднань. Науково підтвердити або ж критикувати можна кожную спробу поділити об'єднання громадян на певні види. Це зумовлено національною правовою системою, різними підходами до типології недержавних організацій у державах Європейського Союзу та низкою інших чинників. Проте необхідно виокремити генеральні критерії, які дають

зможу відрізнити одне громадське об'єднання від іншого, окреслити його правовий статус та загалом їх місце в системі інститутів громадянського суспільства.

Громадські об'єднання, незважаючи на істотні відмінності щодо організації та форм їх діяльності, мають чимало спільних ознак, за якими їх можна об'єднати в групу. По-перше, громадські об'єднання створюють без мети отримання прибутку; по-друге, вони діють з метою задоволення суспільних потреб, а не політичних інтересів (на противагу політичним партіям), хоча в багатьох ситуаціях істотно впливають на прийняття державних рішень (як, приміром, Федерація незалежних профспілок України, Асоціація міст України, Національна асоціація адвокатів України тощо). Відтак, для громадських організацій політична діяльність виступає не метою, а лише модусом досягнення певних цілей.

Окрім громадських організацій, які виконали визначену державою процедуру легітимації, є організації, що діють як рухи, себто без чітко визначеного членства.

Зосереджуючи в собі значний інтелектуальний потенціал, громадські організації здійснюють істотний ідеологічний вплив на різні сфери буття соціуму та держави. Разом з тим вкрай актуальним є те, що в умовах розвинутої системи громадських організацій виникають суттєві перепони для домінування націоналістичної чи вузькокланової ідеології. Ідеологічні дезидерати соціуму за таких умов націлені на безпосередню реалізацію положень саме загальносоціальних.

У розвитку демократичного суспільства громадські організації виконують роль певної альтернативи чинній державній владі. Як правило, ця альтернативність не має характеру відкритої конфронтації, себто забезпечує, з одного боку, стабільність, а з іншого – поступальний рух суспільства.

Процес модернізації національної правової та політичної системи не виключає ситуації, коли певні сфери суспільного буття з різних причин регулюються не на належному рівні або ж взагалі залишаються поза увагою держави. В таких умовах громадські організації, володіючи різними ресурсами (зокрема фінансово-матеріальними), забезпечують оптимізацію діяльності соціальних інститутів. Серед них визначальної значущості сьогодні набуває підтримка соціально незахищених громадян, благодійницька діяльність, просвітницька й наукова робота, налагодження міжнародних зв'язків тощо.

У площині взаємодії із державою виняткового значення набувають саме правозахисні громадські організації, позаяк вони зобов'язані забезпечувати громадський контроль за дотриманням прав і свобод людини, передусім з боку держави. Як показує соціологічний аналіз, 41 % респондентів переконані, що порушення прав і свобод людини спричинене апатичним ставленням до цього окремих установ та інституцій [4, с. 69]. Разом з тим громадські організації беруть дедалі активнішу участь у сприянні розвитку демократичних процесів, з кожним роком помітно зростають обсяги фінансування різних соціально-благодійницьких та науково-навчальних проєктів. Особливу ініціативність у цій площині виявляє, зокрема, фонд "Відродження", який фінансує значну низку проєктів, передбачених для недержавних організацій, спрямованих на розвиток громадянського суспільства в Україні ("Подолання безкарності за масові порушення прав людини та інші міжнародні злочини, вчинені в умовах збройного конфлікту", "Безпечна та правоспроможна громада", "Протидія катуванням – системні та стабільні рішення", "Кошти місцевих бюджетів на послуги зменшення шкоди" тощо).

Висновки. Отже, аналізуючи діяльність сучасних інститутів громадянського суспільства у контексті формування ідеології модернізації українського соціуму, можна виділити такі тенденції.

Інститути громадянського суспільства беруть активну участь у формуванні державного курсу, націленого на вирішення актуальних проблем українського соціуму. Цей процес реалізовується із залученням наукового потенціалу, який характеризується належним етичним й інтелектуально-професійним рівнем, динамічним створенням аналітичних центрів, ґрунтовним вивченням громадської думки та проведенням оперативних громадських слухань. Отже, потенціал громадянського суспільства залучається до вирішення назрілих політичних, правових, соціальних проблем.

Інститути громадянського суспільства популяризують цінності громадянства, ініціативно впроваджують систему заходів ідеологічного спрямування, що позитивно впливає на соціум.

Становлення інститутів громадянського суспільства без втручання держави, за прямої наближеності до соціуму зумовлює вирішення наявних та потенційних конфліктів, незгод. Альтернативні підходи до вирішення різних суспільних проблем сприяють якісному формуванню оптимальної стратегії держави.

У контексті самобутньої розбудови національних держав якраз інститути громадянського суспільства – підґрунтя консолідації нації та основа формування стратегії національної політики.

Вагомим завданням, яке ставлять перед собою інститути громадянського суспільства, є ідеологічна діяльність та виховання соціуму. В умовах, коли інститути громадянського суспільства визнають демократичні ідеали, сповідують загальнолюдські цінності, ідеологічна діяльність сприяє зростанню та утвердженню правової культури громадян.

Аналізуючи безпосередній вплив інститутів громадянського суспільства на розвиток ідеології, необхідно зауважити, що у процесі модернізації визначальне значення їх діяльності в тому, що вони інтегрують численні, неоднозначні особистісні інтереси окремих індивідів, соціальних прошарків, зацікавлених груп у загальний інтерес громадянського суспільства.

Отже, модернізація неевентуальна без синхронної політичної, правової та соціально-економічної стабілізації українського суспільства. Саме від вибору модусів, механізмів стабілізації залежить, якими пульсами Україна звершить модернізацію, витворить постіндустріальне суспільство, у результаті чого зможе приєднатися до єдиного плину світового розвитку або ж створить деформовану модель суспільства за зразком відсталих країн, утвердить державно-бюрократичну орієнтацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безродна В. І. Особливості становлення громадянського суспільства в Україні у контексті модернізації. *Держава і право*. Вип. 17. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. С. 481–484.
2. Михайловська О. Інститути громадянського суспільства і формування ідеології модернізації в Україні. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 76–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_3_9.
3. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.
4. Войтенко Т. О., Гончарук О. С., Привалов Ю. О. Громадянське суспільство в Україні: аналіз соціального конструювання: наукова збірка / відп. ред.: Ю. Саєнко. К.: Стило, 2002. 368 с.
5. Мех О. Громадянське суспільство в Україні як умова науково-технологічного та соціально-економічного прогресу. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 136–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_31.
6. Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава. *Віче*. 1998. № 9. С. 34–46.
7. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. Пер. з англ. К.: Основи, 1997. 838 с.
8. Закон України “Про громадські об’єднання”. *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 1, ст. 1. База даних “Законодавство України”/ *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

REFERENCES

1. Bezrodna V. I. *Osobly`vostistanovlenniyagromadyans`kogospil`stva v Ukrayini u kontekstimodernizaciyi* [Features of the formation of civil society in Ukraine in the context of modernization]. State and law. No. 17. Kyiv: Inst. Of State and Law im. V. M. Korecz`kogo of the NAS of Ukraine, 2002. pp. 481–484.
2. My`xajlovs`ka O. *Insty`tuty`gromadyans`kogospil`stva i formuvannya ideologiy i modernizaciyi v Ukrayini* [Institutions of civil society and formation of ideology of modernization in Ukraine. Political management. 2006. No 3. pp. 76–85. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_3_9.
3. *Politologichny`jency`klopedy`chny`jslovy`k* [Political Science Encyclopedic Dictionary]. Compiler V. P. Gorbatenko; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Gorbatenka. 2 ed., Suppl. and recycling. Kyiv: Genesis Publ, 2004. 736 p.
4. Vojtenko T. O., Goncharuk O. S., Pry`valov Yu. O. *Gromadyans`kesuspil`stvo v Ukrayini: analiz social`nogo*

konstruyuvannya [Civil society in Ukraine: an analysis of social construction. Scientific collection]. Ans. edited by Y. Sayenko. Kiev: Stylos Publ, 2002. 368 p. 5. Mex O. ***Gromadyans'ke suspil'stvo v Ukraini, yak umova naukovo-tekhnologichnogo ta social'no-ekonomichnogo progresu*** [Civil society in Ukraine as a condition for scientific, technological and socio-economic progress]. Sustainable economic development. 2013. No 1. pp. 136–141. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_31 6. Ходаківський М. ***Gromadyans'ke suspil'stvo i nacional'na derzhava*** [Civil society and nation-state]. Viche. 1998. No 9. pp. 34–46. 7. Sebajn Dzhordzh G., Torson Tomas L. ***Istoriya politychnoyi dumky*** [History of political thought]. Trans. from English. Kyiv: Fundamentals Publ, 1997. 838 p. 8. ***Zakon Ukrainy "Pro gromads'ki ob'yednannya"*** [Law of Ukraine "On Public Associations"]. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2013, No. 1, Article 1. Legislation of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

Дата надходження: 18.07.2019 р.